

УДК 811.161.2'44'373.72+811.111'44'373.72

ББК 81.2-67

ЛІНГВОАКСІОЛОГІЧНА СЕМАНТИКА АНТРОПОЦЕНТРИЧНИХ МЕТАФОР ТА ПОРІВНЯНЬ У ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОМУ ПРОСТОРІ ЗООНІМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ І АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

ТАЛЬКО С.В.

Київський національний лінгвістичний університет

У статті запропоновано новий комплексний підхід до вивчення аксіологічно маркованих антропоцентричних метафор та порівнянь в українській і англійській мовах. На засадах теорії антропоцентризму в статті визначено лінгвоаксіологічну природу антропних метафор і порівнянь. Складиковано досліджувані одиниці в лексико-семантичному просторі зоонімів; встановлено спільну й відмінну мотивацію оцінного значення у внутрішній і зовнішній формах українських і англійських аксіологічно маркованих антропоцентричних метафор та порівнянь.

Ключові слова: аксіологічно марковані антропоцентричні метафори та порівняння, антропні метафори і порівняння, лексико-семантичний простір, зооніми.

This article focuses upon the new integrated approach to the comparative study of anthropocentric metaphors and similes in the Ukrainian and English languages. According to the anthropocentric theory, the linguoaxiological nature of Ukrainian and English anthropocentric metaphors and similes were determined in the article. The linguistic units under investigation have been classified in lexical and semantic space of zoonims. Common and divergent motivations of axiological meanings in the internal and external forms of Ukrainian and English axiologically marked anthropocentric metaphors and similes were identified in the article.

Key words: axiologically marked anthropocentric metaphors and similes, anthropic metaphors and similes, lexical and semantic spaces, zoonims.

Зв'язки між мовою, мисленням людини та культурою якнайповніше виявляються саме в процесах метафоризації й порівняння, на що звернув увагу ще Аристотель [1, с. 97]. Ґрунтовні розробки поняття мовного образу сягають праць В. фон Гумбольдта [3, с. 48], ідеї якого лягли в основу психолінгвістичної теорії про пізнавальну діяльність мови О. О. Потебні [4, с. 34]. Вплив культури народу на його мову відзначав Е. Сепір. Зокрема, він писав: “мова своєю лексикою більш чи менш точно відображає культуру, яку вона обслуговує” [5, с. 193].

Суттєвою особливістю метафори й порівняння є їхня реалізація в єдності форми й змісту як складного психологічного процесу. Останній передбачає “розгадку” властивостей позначуваного об'єкта та з'ясування його асоціативних зв'язків з навколишньою дійсністю різномовних етноспільнот.

Услід за іншими дослідниками [17, с. 28–33], у статті розмежуємо поняття *антропоцентричність* і *антропність* метафор та порівнянь. *Антропоцентризм* – методологічний принцип дослідження, згідно з яким людина є центром і найвищою метою світобудови, відповідно наукові об'єкти аналізують у зв'язку зі свідомістю, світобаченням людини, її культурою та духовністю. Цей принцип застосовують у лінгвістиці при вивченні мови як продукту людської діяльності, призначеного для потреб людини посередництвом спілкування, засобу зберігання її досвіду, знань, культури. Метафори й порівняння за своєю онтологією глибоко *антропоцентричні*, адже вони безпосередньо пов'язані з ЛЮДИНОЮ як тим центром, у якому найяскравіше простежується “вторинна” природа світу речей, що дозволяє передавати якісні характеристики її стану, дії тощо [17, с. 31].

У пропонованій статті розглянуто метафори й порівняння в межах лексико-семантичного простору зоонімів та здійснено таксономію антропоцентричних метафор і порівнянь за принципом відношень КОРЕЛЯТ > РЕФЕРЕНТ (антропна модель), де найменування тварин виступають корелятами. Оскільки кінцевою точкою (референтом) при метафоризації чи порівнянні є ЛЮДИНА або ЧАСТИНА ТІЛА ЛЮДИНИ (антропна модель), антропоцентричні метафори й порівняння у статті кваліфіковано як *антропні метафори й порівняння*. Отже, *антропні метафори й порівняння* вважаємо складовими антропоцентричності.

Поняття *лексико-семантичний простір* (далі ЛСП) витлумачуємо як сукупність номіналем (у цьому дослідженні зоонімів, фітонімів, назв артефактів), що мають позитивне / негативне асоціативне вираження, яке утворюється за принципом уподібнення, а отже, є метафорою чи порівнянням.

Актуальність статті зумовлена спрямованістю сучасних досліджень на вивчення тих мовних одиниць, семантика яких відображає оцінне ставлення носіїв мови до сприйняття навколишньої дійсності. Застосування зіставно-типологічного та лінгвоаксіологічного підходів до аналізу ціннісно маркованих мовних одиниць, якими є антропоцентричні метафори й порівняння, дає змогу визначити базові засади їхнього творення та функціонування в різноструктурних мовах, а також виявити культурно зумовлені відмінності, пов'язані з різними ціннісними та образними стереотипами, сформованими в українському та англійському соціумах.

Метою статті є виявлення аксіологічного компонента семантики антропоцентричних метафор та порівнянь в українській і англійській мовах.

Поставлена мета зумовила потребу розв'язання таких завдань:

- визначити лінгвоаксіологічні засади вивчення антропоцентричних метафор і порівнянь у мовній картині світу;
- здійснити таксономію антропоцентричних метафор та порівнянь за принципом відношень КОРЕЛЯТ > РЕФЕРЕНТ у лексико-семантичному просторі зоонімів;
- проаналізувати спільну й відмінну мотивацію формування оцінного значення у внутрішній і зовнішній формах українських і англійських антропоцентричних метафор та порівнянь.

Джерельною базою послуговували матеріали словників англійської та української мов (тлумачних, фразеологічних, етимологічних, перекладних, асоціативних, етнолінгвістичних, енциклопедичних), зокрема: Англо-український словник: У 2 т., Англо-український фразеологічний словник, Словник української мови: В 11-ти томах, Етимологічний словник української мови: У 7 томах, A Dictionary of American Proverbs, New Oxford Advanced Learner's Dictionary, New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language, а також електронні ресурси та картотека Інституту української мови НАН України. Така емпірична база зумовлена тим, що в названих лексикографічних джерелах представлені зразки найчастотнішого вживання лексики, яка дає загальне уявлення мовної картини світосприйняття, враховуючи всі сфери людського існування. Фактичний матеріал становлять лексичні одиниці української та англійської мов, що вживаються як метафори й порівняння.

З огляду на те, що розмовне мовлення є джерелом словникової бази будь-якої мови, у статті використано фразеологічні одиниці, оскільки фразеологія – це вербалізована частина системи стереотипних і прототипних уявлень та оцінок певного соціуму, позначених знаково, якими керується людина у своїй діяльності. Національно-культурна інформація пов'язана з архаїчними міфологічними уявленнями, звичаями, ритуалами, традиціями господарювання, християнством та філософськими концепціями, що переважають у певній лінгвоспільноті [2, с. 22–41].

Дотримуючись поглядів Аристотеля, вважаємо, що процеси як метафоризації, так і порівняння ґрунтуються на семантико-асоціативних зв'язках. Порівняння постає як *експліцитний* процес (власне порівняння), метафоризація – *імпліцитний* (прихований).

Антропоцентричність як онтологічний чинник метафор та порівнянь лежить в основі аксіологічного маркування цих одиниць, які, відображаючи певну дескриптивну ситуацію в картині світу, містять у своїй семантичній структурі оцінку *добре / погано* на шкалі вартостей української і англійської етноспільнот.

Певні риси характеру, особливості поведінки, звички тварин досить часто відображаються в метафорах та порівняннях, що стосуються особливостей характеру та поведінки людини. Ці особливості позначаються позитивними / негативними мотиваційними ознаками: 'хоробрість', 'відважність' / 'боязливість', 'підступність', 'нікчемність', 'покірність'; 'працьовитість' / 'лінощі', 'безтурботність', 'легковажність'; негативними мотиваційними ознаками 'впертість', 'самовпевненість', 'пихатість', 'жадібність' 'нахабність', 'причипливість', 'дошкульність', 'злість', 'замкнутість'.

Позитивні мотиваційні ознаки 'хоробрість', 'відважність' представлені ЛСГ антропних метафор і порівнянь на позначення характеру.

Легенда про те, що лев – це найхоробріший, найвідважніший і найсильніший звір серед усіх звірів дійшла і до європейських країн, унаслідок чого лев став у них символом хоробрості, пор.: укр.: *лев 2. перен. Про дуже хоробру, безстрашну людину* [9, с. 485]; *хоробрий, як лев; як леви боролись вони за народ, за правду народного діла* [12, с. 458] / англ.: *to be as brave as a lion* "бути хоробрим, як лев" [6 (I), р. 677]. Таке значення може стосуватися людини обох статей в українській мові. Носії англійської мови для характеристики хороброї людини використовують лексему *tiger* (про сильну, рішучу, безстрашну людину) [18]. Мотиваційна ознака 'відважність' в англійській мові часто доповнюється додатковими ознаками 'витривалість', 'наполегливість': *tiger* "тигр" – *a person regarded as aggressive, audacious, or fierce* "людина, яку вважають агресивно налаштованою, відчайдушною, несамовитою" [15].

Аксіологічно марковане значення з позитивною оцінкою "чесна, порядна людина" з антропоморфними ознаками 'доброта', 'вірність', 'довірливість', 'надійність', 'відданість' мають лексеми *ластівка, голуб, чайка, собака* в українській мові та лексема *dove* – в англійській.

Творення названого аксіологічно маркованого значення лексеми *ластівка* в українській мові ґрунтується на особливостях поведінки цієї пташки, її звичці будувати своє гніздо в господарчих приміщеннях біля людських осель та щороку відлітати й повертатися в те саме місце, виражаючи цим свою довіру до людини. Таке співіснування стало джерелом появи певних традицій, ритуалів, повір'їв, зокрема в українській культурі, у якій, на відміну від англійської, взагалі немає жодних негативних асоціацій з ластівкою. Ця пташка в українців є символом добра, надії, ніжності, сімейного затишку. Приліт, присутність ластівки в подвір'ї передвіщає щастя в родині, натомість зруйнування її гнізда приносить лише горе, прикрощі, напасті. Ще одним прикладом позитивної оцінки є метафоричне звертання до молодої дівчини чи жінки на позначення її вірності, лагідності, що часто відображено в народних піснях та прислів'ях: *Дівчино моя, переяслівко, Поцілуй же мене, моя ластівко!* [19, с. 59].

Вірність та щире кохання символізують голуб і голубка. Про вагомість цих символів свідчить і той факт, що на святинях українців – рушниках – чи не найчастішим є мотив голуба та голубки. Вони втілювали не лише вічну та ніжну любов, а й були оберегами, зокрема, від пожежі. У фольклорі та літературі XIX–XX століть голуб найчастіше символізує подружню вірність, чисте кохання: *Сяду, мила, дорогая, /Сяду, моя любко! Буду тобі вірним другом, / Вірная голубко!* [19, с. 27]. В англійській мові наявна мотиваційна ознака – 'доброта', 'м'якість': *mild as a dove* "м'який, як голуб" [27, р. 464];

Чайка в українській мові є уособленням вірної, турботливої жінки, на відміну від англійської мови, де її відповідник *gull* "чайка" набуває негативної оцінки: *Не бачу її ніколи в вікні, коли минаю її хату, але відчуваю. Що вона... та моя чайка, десь коло котрогось сидить, похилена, може, над яким шитвом, думаючи про мене* [12 (IV), с. 798].

Собака вважається символом вірного друга, надійності, непідкупності. Незвичайна вірність цієї тварини була в давнину взірцем стосунків між учнем і майстром. Порівняння з мотиваційними ознаками 'вірність', 'надійність' констатуємо в усталених висловах: *вірний, як пес; в службі вірний, як пес* (про вірну людину) [14, с. 189].

В опозиції до позитивних мотиваційних ознак 'хоробрість', 'відважність', 'вірність', 'надійність' перебувають негативні мотиваційні ознаки 'боязливість', 'підступність', 'нікчемність', 'покірність'.

Мотиваційна ознака 'боязливість' маркована лексемами *миша, заєць, вівця, теля, жаба* в українській мові і *mouse, hare, sheep, calf, hen, partridge, beetle* – в англійській. Мотиваційна ознака 'боязливість' служить основою для появи додаткових мотиваційних ознак 'покірність', 'нікчемність', 'безпорадність', що маркується для української мовної свідомості лексемами *віл, теля, курка* та *calf, sparrow, rat, worm, owl, pigeon* – для англійської. Миша асоціюється з боязкою людиною як чоловічої, так і жіночої статі (здебільшого маленького зросту). Слово *миша* в досліджуваних фразеологічних системах виступає символом нещасної, боязкої, бідної людини: укр. *як руда миша (миш) [зимою]* [23, с. 490]; *як миші в норі* зі словом *сидіти* (ніяким чином не виявляючи себе, тихо) [там само]; англ. *Are you a man or a mouse?* "Ти чоловік чи миша? (про боязку людину)" [24]; *Mouse (n.) Timid, retiring person* "миша. Полохлива, сором'язлива людина" [27, р. 251].

Заєць у народному уявленні уособлює боягузтво, полохливість: *Василь мерцій, як заєць той, вискочив з-за бур'яну і побіг до хати* [10]; *боязкий, як стріляний заєць* [20, с. 57] / англ. *as timid as a hare* "полохливий, як заєць" [26 (I), р. 518]. Безеквівалентним є українське порівняння: *сміливий, як жаба: з маху у воду* (про полохливу людину) [13, с. 224]. Для англійської мовної свідомості характерне вираження боязливості через лексеми *partridge* "куріпка" (стосовно жінки): *she was as timid as a partridge* "вона була боязлива, як куріпка" [18]; *beetle. Timorous person* "жук. Боязка людина" [27, р. 229].

Віл (кастрований самець) був навмисне підготовлений людиною до важкої виснажливої праці, що сприяло закріпленню асоціації з покірною людиною: *Він [генеральський наказ] з зав'язаних степовиків поробив покірних волів* [21(I), с. 672–673]; *жде як віл обуха* [20, с. 25]; *тихий як робочий віл* [там само]. Як відомо з давніх джерел, вівця була жертвовною твариною і також вважалася символом покірності. Ймовірно, що це й посприяло виникненню асоціацій зі слабкою духом, покірною, боязкою людиною: укр. *Молодець проти овець, а проти баранця й сам як вівця* (про слабку, боязку людину) [13, с. 194]; *Куди баран, туди й вівця* (про покірну людину) [16, с. 150] / англ. *a sheep* "боязка, сором'язлива людина" [26 (II), р. 341]; *follow like sheep unquestioningly* "слідувати за кимось, як вівця (без запитань)" [27, р. 133]. Слово *теля* на лексичному рівні в українській мові має значення "людина зі спокійною, покірною вдачею" [9, с. 1237], що пов'язане із ФО: *Боже теля* 'дуже спокійна, лагідна, але безвольна, інертна людина' [10] / *calf?* "спокійна людина" [27, р. 130].

В англійській мові лексема *sparrow* "горобець" має вказане переносне значення з додатковою мотиваційною ознакою 'нікчемність': *Today I sat before my colleagues like a bear's cub or a plucked sparrow, so that I fairly burned with shame* "Сьогодні я сидів перед своїми колегами, як ведмежа чи обскубаний горобець і просто згорав від сорому" [25]. В англійській мові лексема *flea* "блоха" набуває значення "не дуже успішна людина в професійній діяльності, яка займає невисоку посаду в певній організації" з мотиваційною ознакою 'нікчемність': *A flea on a dog's back* (букв.) "блоха на спині собаки" *Someone of little account in the organization* [27, р. 233].

Лексема *курка* в українській мові набуває такого переносного значення в словосполученні *мокра курка*, а в англійській мові відповідна лексема *hen* "курка" зафіксована у переносному значенні з мотиваційною ознакою 'боязливість'. Пор.: укр. *мокра курка* (про жалюгідну

на вигляд, безвольну, нерішучу людину) [9, с. 476], оскільки причиною появи такого переносного значення послужив саме непривабливий жалюгідний зовнішній вигляд мокрої курки / англ. *hen* “боязка людина” [26 (I), р. 531].

Значення “несмілива, невпевнена в собі людина” з мотиваційними ознаками ‘боязливість’, ‘покірність’, ‘нікчемність’ мають також лексеми *равлик/слимак, метелик, черв’як* в українській та *a rat* “пацюк”, *worm* “черв’як” в англійській мовах. Найвиразніше в них виявлена мотиваційна ознака ‘боязливість’. Це можна пояснити природною звичкою равлика /слимака, метелика та пацюка завжди ховатися, тікати, триматися осторонь. Так, укр. *слимак 2. перен. розм. Безхарактерна, слабовольна, нікчемна людина* [9, с. 757]; *Вона, мов той слимак у свою шкаралупу, сховалась у власне горе* [12, с. 258]; *Цей безвольний слимак не страшний. Він боїться викриття і мовчатиме* [21 (IX), с. 353]; *Я – метелик на голці твоєї самовпевненості, тріпочу крильцями, намагаючись знову злетіти з троянди твоїх волого-рожевих вуст* [22]; *черв’як 2. перен. Жалюгідна, нікчемна, слаба людина. Що я? черв’як, марная порошина. Життя моє – листок, що ріс і зв’яв* [112 (IV), с. 813]. Англ. *a rat* “боягуз, нікчема” [26, р. 383]; *a poor worm like him* “такий жалюгідний черв’як, як він” [26, р. 699]; *earthworm. Grovelling person* “червяк. Нікчемна людина” [27, р. 232].

Мотиваційна ознака ‘безпорадність’ представлена безеквівалентними порівняннями в англійській мові: *useless like an owl in an ivy bush* “безпорадний, як сова у плющі” [27, р. 24]; *grow down, like a cow's tail* “опуститись, як коров’ячий хвіст (про безпорадну, безвольну людину)” [27, р. 128] та метафорою *pigeon* “голуб” (про тухтія, простака) [26 (II), р. 120].

Негативні мотиваційні ознаки ‘підступність’, ‘підлість’, ‘хитрість’, ‘злість’, ‘жорстокість’ марковані лексемами: *акула, жук, лисиця, собака, в’юн, кобила, кіт / кішка, жаба, змія, вовк, павук* в українській мові і *shark* “акула”, *beetle* “жук”, *fox* “лис”, *dog* “собака”, *fidget (loach)* “в’юн”, *weasel, gull, toad* “жаба”, *snake* “змія”, *wolf* “вовк”, *spider* “павук”, *goose* “гуска”, *polecat* “тхір” – в англійській.

Еквівалентними метафорами є укр. *акула* (пор.: *Хай Абдул не ховається за Селімову стину! Знаємо й його, хижака. Акула він ненажерлива* [21 (I), с. 28]) і англ. *shark* “акула” – *a shark* “підла, нещира людина, шахрай” [26 (II), р. 339]. Як зазначає у своїй праці М. Маковський, акула, завдяки видовженій формі свого тіла, найчастіше асоціюється з чимось тонким і загостреним. Більшість дослідників однак вказують на співвідношення з тох. *a skar* – “to injure” – “ранити” – завдавати комусь збитків, бути здатним на підлість [11, с. 324].

Жука в давнину вважали символом чорної магії та чаклунства. У зв’язку з тим, що комахи, зокрема жук, символізували постійні перевтілення Світової душі, циклічну зміну буття і небуття, дня і ночі, з досліджуванним словом можна порівняти швед. *byta* “змінюватися, перевтілюватися”. В українській мові значення “нечесна, непорядна людина” з мотиваційними ознаками ‘шахраюватість’, ‘підступність’, ‘підлість’, ‘хитрість’ наявне в прислів’ях і в художній літературі: *Не сподівайся з жука меду з’їсти; Кожен жучок своєю доріжкою тягне; Послухай жука – у гною будеш* (про підступних людей) [16, с. 227]. В англійській мові: *He is as roguish as a beetle* “він шахраюватий, як жук” [24].

Лисиця / лис, згідно з міфологічними уявленнями, володіла здатністю зникати, бути невидимою; пор. лат. *species* “форма, подoba, обриси”. Пор. також англ. *fog* “туман”. Значення “туман, сліпота, зникнення з поля зору” співвідноситься зі значенням швидкого руху (пор. *fjuka* “швидко рухатися”). Корінь (англ. *fox*) відповідає словам, які мають значення швидкого руху (ісл. *fjuka* “швидко їхати”), що звичайно асоціюється не тільки зі значенням “змінюватися”, а ще й зі значенням чаклунства, злих чарів, руху [11, с. 143]. Усе це вказує на характерні для лисиці властивості обманювати, обдурювати, швидко виходити з будь-яких складних ситуацій, що є результатом кмітливості, а тому це значення може набувати як позитивного, так і негативного відтінків. Образ лисиці / лиса в українському фольклорі є носієм переважно

хитрості, підступності. Так, укр. *Говорить, як лисиця, а за пазухою камінь держить; У вічі – як лис, а поза очі – як біс* [16, с. 209 – 210]; *[Микола:] То виборний Макогоненко; чоловічок і добрий був би, так біда – хитрий, як лисиця* [12 (II), с. 479]; – *Стара лисиця той Турковський! А я? Де мої очі були?!* [12 (II), с. 479]; *Завідуючий був старий лис, з медом на вустах, якого, проте, радили мені стерегтися* [12 (II), с. 479] / англ. *to play the fox* “хитрувати, прикидатися” [26 (I), р. 447]; *cunning as a fox* “хитрий, як лис” [27, р. 248].

Собака, згідно з давніми уявленнями, був символом смерті та потойбічного світу (собака охороняє вогненні ворота Пекла); значення “вогень” пов’язувалося зі значенням “фарба”: пор. давньоангл. *deag* “фарба”. Фарбу в давнину вважали містичним поняттям, що також співвідносилось з потойбічним світом. Побутовув міф про те, що собака вкрав вогень у богів і приніс його людям. Слова зі значенням “красти” часто асоціюється зі значенням “вогень”: пор. англ. *dog* “собака”, англ. діал. *deegle* “красти” (і.-є. **dheg-* “горіти, палити”); типологічно пор. рос. *красть*, але і.-є. **ker-* “горіти” і англ. *thief* “зłodий”, англ. діал. *thief* “вільний кінець гноту свічки, що падає на саму свічку і тим самим спричиняє її нерівне горіння” [11, с. 103–104]. Такий етимологічний аналіз може частково пролити світло на причини виникнення наведеного вище аксіологічно маркованого значення з мотиваційною ознакою ‘підступність’ слова *собака* в українській та *dog* “собака” в англійській мовах. Зазначимо, що символіка собаки в українській мові – амбівалентна. З одного боку, це уособлення вірної, надійної людини, про що йшлося вище, а з іншого – собака символізує злість, підступність. Пор.: укр. *З собакою дружи, а палицю в руках держи; Бійся не того собаки, що бреше, а того, що лається* (про підступних людей) [16, с. 188, 190]; *облесливий як собака; виляє як собака хвостом; хитрує як собака (за вечерею)* [20, с. 141, 142]; *собака 2. перен., зневажл. Про злу, жорстоку, недоброчливу людину. Якась собака винищорила, що в листі друковане, і мене кличуть на пошту, щоб одкрити при мені листи* [1, с. 289]; *гарчить мов собака на прив’язі; розбісивсь як собака; сердитий як собака; злий як собака* [20, с. 141–142] / англ. *A cunning dog* “хитрун” [26 (I), р. 313]; *a dirty dog* “покидьок, донощик” [18]. Хамелеон відомий своєю властивістю швидко змінювати колір своєї шкіри, звідси й виникло ототожнення його з нечесною людиною: укр. *хамелеон 2. перен. Безпринципна людина* [9, с. 851] / англ. *chameleon* “хамелеон (про підступну, непостійну людину)” [27, р. 62]. В’юн вирізняється гнучкістю, пластичністю, а також характерним слизовим покривом, який дозволяє цій істоті вільно пройти, прослизнути крізь усілякі щілини. Це пояснює появу асоціацій з хитрою, підступною людиною в обох мовах: укр. *в’юн 2. перен. (про хитру людину)* [9, с. 149]; *верткий, як в’юн (про хитру людину)* [20, с. 33]; *Виприснув Федір як клинець з-під обуха... В’юн Федір!* [21 (I), с. 795]. В англійській мові вказана ЛСГ представлена мотиваційними ознаками ‘набридливість’, ‘настирливість’ – *to hover around smb. like a fidget (loach)* “витися навколо когось, як в’юн” [18]. Носії англійської мови порівнюють причіпливу, надокучливу людину переважно чоловічої статі, настирливого залицяльника з в’юном передусім через властивість цієї риби з видовженим пластичним тілом робити кругові рухи, витися, звиватися: *to hover around smb. like a fidget (loach)* “витися навколо когось, як в’юн” [18].

Частково еквівалентними є українські лексеми *кобила, кіт / кішка: в’юн 2. перен. (про хитру людину)* [9, с. 149], беремо до уваги порівняння *хитра, як циганська кобила* [20, с. 71], де компонент ‘циганська’ спричиняє утворення асоціації з нечесною людиною, та *шкідливий як кіт (про людину, яка постійно чинить шкоду, збитки)* [20, с. 69]. Компонент *кішка* в багатьох фразеологічних контекстах може заступатися компонентом *кіт*.

В англійській мові безеквівалентністю вирізняються лексеми *weasel, gull: a weasel* “пролаза, пройда, підлабузник” [26 (II), р. 664], що пояснюється наявністю в цієї тварини гнучкого, тонкого тіла, за допомогою якого вона легко може проникати у важкодоступні місця. Англійці також порівнюють *weasel* “ласку” зі злою людиною: *Ironic. Soft-hearted as*

a weasel “Ірон. М’якосердний, як ласка” [27, р. 249]. Лексема *gull* “чайка” співвідноситься з індоевр. **gheu-* “лити”: англ. діал. *gowl* “гній в оці” (водяна птиця). Латв. *gulet* “лежати” фактично означає “лежати горизонтально”: відповідно до давніх уявлень горизонтальне положення, на відміну від вертикального, символізує все земне, тлінне, негативне, погане. Отже, ймовірно, що саме від цих давніх уявлень походить значення в англійській мові: *a gull* “брехун, шахрай” [26 (I), р. 505].

Негативні мотиваційні ознаки ‘нечесність’, ‘непорядність’ також наявні в частково еквівалентній метафорі *toad* “жаба (підлесник, підлабузник)” [26 (II), р. 531]. На відміну від англійців, українці ототожнюють жабу зі злою людиною. Вважалося, що у вигляді жаби може з’являтися нечиста сила. Найчастіше на жаб перетворюються відьми. Зі злістю асоціюється здатність цих амфібій голосно і неприємно квакати, ніби ляяти один одного [8, с. 285–288]. Так, укр.: *Жаба 2. перен. лайл. Про злу жінку* [9, с. 306].

З підступністю змії / гадюки пов’язується уявлення про її особливу здатність пристосовуватися до будь-яких умов завдяки властивості “міняти шкіру” (змії, як відомо, періодично скидають стару шкіру). Ця властивість породжує додаткове значення “той, хто здатний змінюватися”, тобто пристосуватися, бути здатним на підлість. Близькими до образу змії в обох мовах є мотиваційні ознаки ‘злість’ та ‘роздратованість’. По-перше, вживання лексеми *змія* сприймається як уособлення злої, підступної людини в метафорах і порівняннях саме завдяки фізіологічній здатності її організму виробляти смертельно небезпечну отруту. Саме з отрутою ототожнюються всі злі, недобрі наміри, думки, які нагромаджуються в свідомості людини. По-друге, причиною виникнення таких негативних асоціацій зі змією є її поведінка при нападі на здобич або ворога, а саме несподіваність у її русі, що може асоціюватися з підступністю у вчинках людини: укр. *гадюку як не грій, вона все одно вкусить; гадина в його словах дихає* [16, с. 225–226]; – *Ти – змія люта, а не свекруха! – кричала Мотря* [10]; [*Олекса:*] *Не козак ти [Сербин], не лицар! Ти гадюка, злодій ти!* [12 (I), с. 561]; *як та змія, підповзе та й вкусить; пригрів гадюку в пазусі* [15, с. 225–226]; *зла, як гадина під корчом* [20, с. 59]. Таке ж саме значення має лексема *snake* “змія (гадюка, гадина)” в англійській мові: *To warm (to cherish) a snake in one’s bosom* “пригріти гадюку на грудях” (про підступну людину) [26 (II), р. 383]; *Wriggle like a cut snake* “Звиватися, як різана змія (про людину, яка підступно поводиться)” [27, р. 62]; *touchy as snake* “роздратований, як змія” [27, р. 62]; *Could charm the skin off a snake!* “мати шкіру злинялої змії (про переконливу на вигляд, але підступну людину)” [27, р. 235].

Вовк здавна служив символом підступності, небезпечності, зловорожості. У міфологічному світосприйнятті він пов’язаний зі самим чортом (звідси й відомі уявлення про вовкулаків або вовкунів – людей, що обернулися у вовків, аби ссати людську кров). У Біблії з вовками як небезпечними для людей тваринами порівнюються лжепророки, несправедні правителі, судді. Символіка слова укр. *вовк* / англ. *wolf* виявляється в метафорах і порівняннях обох мов: укр. *Барон Нольде вовком позирав на веселу компанію молодих декадентів* [10]; *вовк 2. перен. Про хижку, підступну, похмуру людину* [9, с. 143]; *душить, як вовк кобилу* [20, с. 23] / англ. *a wolf in a lamb’s skin* “вовк в овечій шкурі” (про підступну, недобру людину) [15, р. 488]; *Man is a wolf to man* “людина є вовком для людини” [27, р. 247]; *Wolf (n.) Man with predatory designs on women* “чоловік з грабіжницькими намірами щодо жінок” [27, р. 247]. У такому ж аксіологічно маркованому значенні зафіксовані українська *павук* і англійська *spider* “павук” зоонімічні одиниці: укр. *павук 2. перен. Хитра підступна людина* [9, с. 606]; *Мелітару знову незадоволено подумав, що сказав надто багато цьому хитрому павуку* [21 (VI), с. 8] / англ. *cruel as a spider* “жорстокий, як павук” [27, р. 229]; Безеквівалентними є англійські порівняння *fierce as a goose* “жорстока, як гуска” [27, р. 142] та *angry as a polecat* “злий, як тхір” [27, р. 249].

Паралельно розглядаються мотиваційні ознаки ‘роздратованість’, ‘настирливість’, ‘причіпливість’ в обох мовах: укр. *колючий як їжак* (про дошкульної вдачі людину) [20, с. 62];

настовбурчився, як їжак; жалиться, як кропива, і колеться, як їжак (про різку в спілкуванні, незадоволену чимось людиною) [16, с. 225] / англ. *a hedgehog* “сварлива, набундючена людина” [26 (I), р. 527].

Також з мотиваційними ознаками ‘роздратованість’, ‘настирливість’, ‘причипливість’ зафіксовано лексеми *тедзь, оса, муха, блоха, воша, журавель, рак* в українській мові та *gadfly* “тедзь”, *bat* “кажан”, *wasp* “оса”, *hornet* “джміль”, *cuckoo* “зозуля”, *bull* “бик” – в англійській у ЛСГ на позначення характеру: укр. *тедзь* (про людину, яка нервує, капризує) [12 (I), с. 695] / англ. *gadfly. An annoying and harassing person* “роздратована і неспокійна людина” [27, р. 231]; *Annoy, worry me like a bat* “Допікати, надокучати, як кажан” [27, р. 251]; *bat* “сварлива жінка” [26 (I), р. 107]; *angry as a hornet* “злий, як джміль” [27, р. 228]. Причипливість є характерною ознакою таких істот, як муха і рак в українській мові. В основу творення метафор і порівнянь із зоонімом *муха* покладено властивий цій комасі стан збудження наприкінці літа, коли вони доживають свої останні дні. Саме в цей період, що припадає на святкування Спаси, вони кусають дуже боляче. Так, укр. *мов спасівська муха, усім очі виїдає* [16, с. 229]; *свекруха – то з’їдлива муха* [13, с. 124]; *вчепився (держиться), як блоха кожуха* (про людину, яка тримається на одному місці, або не кидає якоїсь звички) [20, с. 15]; *простав, наче (як) вош до кожуха* [, с. 30, 31]; *унадивсь, як журавель у коноплі* [20, с. 55]. В обох мовах наявні порівняння із зоонімом укр. *оса* / англ. *wasp* “оса”: укр. *осою лізе в очі* [16, с. 229]; [Дранко:] *Не лізьте осою в вічі!* [21 (V), с. 468] / англ. *tetchy as a wasp; angry as a wasp in a bottle* [27, р. 228]. Асоціації з раком набридливої, причипливої людини виникають лише в носіїв української мови завдяки особливостям фізіологічної будови рака, його зовнішнього вигляду (наявність міцних клешень), а також його здатності міцно чіплятися чи щипатися в разі небезпеки: *вчепився, як рак* [16, с. 235]. Лише для української мовної свідомості характерне порівняння *вчепилася, як та ласка* [13, с. 127]. Безеквівалентним є англійське порівняння *crabbed as a cuckoo* “роздратований, як зозуля” [27, р. 243]; *A cuckoo in the nest* “зозуля в гнізді (про людину, яка створює неспокій у родині, про непроханого гостя)” [27, р. 243]. Частково еквівалентним є англ. *fell as a bull* “лютий, як бик” [27, р. 126].

Негативні мотиваційні ознаки ‘грубість’, ‘нахабство’ представлені антропними зоометафорами і порівняннями в українській і англійській мовах, що є еквівалентними. Згідно з давніми уявленнями, ведмідь уважався зачинателем людського роду. У міфологічній традиції й ритуалі ведмідь може виступати як Божество (що вмирає й воскресає), як предок, родоначальник, тотем, дух-охоронець, господар нижнього світу. Значення ведмедя визначається, перш за все, його людською подобою, яка тлумачиться міфопоетичним усвідомленням їхнього спільного походження чи походження один від одного. Відомості про “людей-ведмедів” є в хетських текстах [7, с. 267 – 270]. Очевидно, що саме величність ведмедя, його зверхнє ставлення до інших істот послужило основою для творення значення “нахабна людина” в зіставлюваних мовах: укр. *преться, як ведмідь на рогатину* [20, с. 21] / англ. *to play the bear* “поводитися неввічливо, грубо” [26, р. 14]; *surlly as a bear* “грубий, як ведмідь” [27, р. 466].

Уособлення негативних рис людської вдачі в слові *свиня* простежується у фраземі *Ти до свині спиною, а вона до тебе рилом* (про нахабну людину) [15, с. 176]; у метафорі – *Свиня, – кинув він Гнатові, коли вони від’їхали на бокову стежку. – Отакого старого чоловіка – і то не пожалів (Григорій Тютюнник); [Яциха:] А соцький, він свиня пиката, Нехай минає мою хату!.. (Кропивницький)* [1 (IV), с. 155]. Саме особливості поведінки цієї тварини, зокрема постійне риття в землі в пошуках їжі, незважаючи на перешкоди лягли в основу вказаного вище аксіологічно маркованого значення і в англійській мові: *What a pig!* “Який нахаба” [26 (II), р. 120]; *pig – a coarse obnoxious person* “нечемна огидна людина”; *a person, who litters public places with refuse* “людина, яка залишає сміття в громадських місцях” [25].

Такі риси характеру людини, як гордовитість, пихатість зафіксовані в українській і англійській мовах з негативною оцінкою. Відповідні мотиваційні ознаки ‘гордовитість’, ‘пихатість’ пов’язані з назвами птахів. Це здебільшого птахи, які вкриті різнобарвним яскравим пір’ям, що викликає асоціації з гордовитою, пихатою людиною. Еквівалентними є укр. *гордий, як гусак; несе голову високо, як гуска* [20, с. 42] / англ.: *to go about like a gander stretching his neck* “іти гусаком, витягуючи догори шию” (про гордовиту, пихату людину) [27, р. 145]; укр. *надувся, як індик; надувся, як індик* (про самовдоволену, пихату людину) [20, с. 34] / англ. *strut like a turkey-cock* “ходити, як індик (про пихату людину)” [27, р. 150]; *turkey-cock (n.) blustering, self-opinionated, pompous person* “індик (про нестриману, самовдоволену, набундючену людину)” [27, р. 150]; укр. *півень 2. перен., розм. Про задержувату й запальну людину; задерій; ходити півнем* [1, с. 347] / англ. *proud as a cock* “гордий, як півень” [27, р. 146].

Позитивну оцінку передають лексеми *пава* в українській мові: *Пава 2. перен. Пихата людина; Жінка з гордовитою поставою* [9, с. 612], а також *cock* в англійській: *cock of the dunghill* “важлива персона, господар становища” [24]. В англійському порівнянні *to be as proud as a peacock* “гордовитий, бундючний, як павич” [26 (II), р. 96] наявна негативна оцінка.

Окрім лексем, що позначають назви птахів, у вказаному аксіологічно маркованому значенні вживають назви комах: укр.: *надувся, як вош на мороз* [20, с. 31]; *величається, як чумацька вош* [20, с. 31] / англ.: *proud as a louse* “гордовитий, як воша” [27, р. 233].

Частково еквівалентними є порівняння, де фігурують назви тварин: укр. *Величаться, як свиня в дощ (поводитися зверхньо, зарозуміло, хвалькувато, не маючи для цього ніяких підстав)* [1 (IV), с. 155]; англ. *proud as a horse* “гордовитий, як кінь”; *proud as a horse in bells* “гордий, як кінь з дзвіночками” [27, р. 115]. В українській мові мотиваційна ознака ‘гордовитий’ частіше маркована лексемою на позначення самиці коня: *дере голову, як попова [цїсарська] кобила; запишався, як кобила до будяка* [20, с. 70].

Безеквівалентністю вирізняються: укр. *Надувся як йорж* (про набундючену, пихату людину) [20, с. 61]; *величається, як заєць хвостом* [20, с. 57]; *ходить, як журавель по болоті* [20, с. 55] / англ. *proud as a thrush* “гордий, як дрізд” [27, р. 243]; *proud as a magpie* “гордий, як сорока” [27, р. 241].

Одним із основних інстинктів тварини є добування їжі. Саме ця природна особливість пояснює появу антропних метафор і порівнянь стосовно такої негативної риси характеру людини, як жадібність.

Передусім відзначимо еквівалентні порівняння: укр. *налетіли, як ворони на стерво* (про зажерливих людей) [20, с. 30] / англ. *hungry as a June crow* (Because it is then feeding its young) “голодний”, як ворона в червні (про ненажерливу людину)” (саме у вказаний час ворони вигодовують своє потомство і потребують більше їжі) [27, р. 240]; укр. *голодний, як вовк; їсть, як вовк* [23, с. 139] / англ. *hungry as a wolf* “голодний, як вовк” [27, р. 247].

Частково еквівалентні відношення констатуємо між укр. *сарана 2. перен. Про ненажерливих, ненаситних людей або про людей, що знищують все на своєму шляху* [9, с. 739]; *ласий, як ведмідь до меду* [20, с. 20] й англ. *greedy as a fox in a hen roost* “ненаситний, як лисиця в курнику” [27, р. 248]. Для української мови, на відміну від англійської, використання таких лексем, як *кінь, ластівка* в значенні “ненаситна людина” не характерне: англ. *Eat like a horse* “їсть, як кінь (про людину, яка їсть надміру)”; *hungry as a horse* “голодний, як кінь” [27, р. 115]; *as greedy as a swallow* “ненаситний, як ластівка” [24]. Якщо у слов’ян образ свині ототожнюється з неохайною, нахабною людиною, то в західному мистецтві свиня символізує ненажерливість і хіть, що відображено в англійській метафорі *pig (n.) – greedy person* “свиня (про ненажерливу людину)” [27, р. 138].

Така вада характеру людини, як легковажність, представлена пейоративно забарвленими антропними метафорами і порівняннями. Важливим у цьому випадку є те, з якою статтю

людини асоціюється певний образ тварини. Жінкам, наприклад, більшою мірою, ніж чоловікам, притаманна балакучість, що досить яскраво відображено в мовній свідомості як українців, так і англійців. Мотиваційна ознака ‘балакучість’ послугувала основою для творення відповідних метафор і порівнянь: укр. *сорока 2. перен. Про надмірно балакучу людину (перев. жінку). Іван почув правдиву ненависть до тої сороки [княжни], що, здавалося, не мала ніякісінького розуміння про божий світ і про клопоти життя* [12 (IV), с. 301] / англ. *magpie (o.) a chatterer “сорока (про балакучу людину)”* [27, р. 241].

Частково еквівалентні відношення фіксуємо між укр. *тріщить, як вош на гребінці* (про людину, яка безугавно розмовляє) [20, с. 30, 31] й англ. *a clocking hen “квочка (про балакучу людину)”* [27, р. 249]; *jay (n.); a chatterer “сойка (про балакучу людину)”* [27, р. 240].

Беззаперечними для всіх етноспільнот є прямопротилежні поняття цноти, порядності й розпусти, легковажності, що притаманні певною мірою і жінкам, і чоловікам. Проаналізувавши досліджуваний матеріал саме в гендерному аспекті, ми встановили, що на позначення відповідної поведінки чоловіків і жінок в українській і англійській мовах уживають різні зооніми, причому більшість із них має пейоративну оцінку.

Мотиваційна ознака ‘розпуста’ маркована незначною кількістю українських порівнянь із зоонімічним компонентом, на відміну від англійської мови: укр. *А їхні відреченці, наче данайські зозулі, У гніздах сусідніх розбещену плоть веселять* [19, с. 42–43]. Зозулями називають жорстоких, нерозважливих матерів, які відцуралися своїх дітей, ведуть легковажний, іноді аморальний спосіб життя [там само]. В англійській мові: *bat* у значенні “кажан. Нічна пташка (про повію)” [26 (I), р. 107]; *mink* “норка (про жінку, що аморально поводиться)” [27, р. 121]; *soiled dove* “брудний голуб (про повію)” [27, р. 464]; *butterfly* “метелик. Про непостійну в коханні жінку” [27, р. 231] *pussy-cat* “киця. Кокетка (про легковажну жінку)” [26 (II), р. 187]. Мотиваційна ознака ‘легковажність’ в англійській мові представлена метафорою *fleck* “блоха (про легковажних чоловіка / жінку)” [27, р. 232] та порівнянням *giddy as a goose* “легковажна, як гуска (про жінку)” [27, р. 143].

Стосовно чоловіків негативна мотиваційна ознака ‘розпуста’ в українській мові маркується зоонімами *жеребець, лошак, кіт* зі значенням “женолюб, бабій”, які більшою мірою акцентують на чоловічій силі, хоч у певному контексті можуть передавати негативну оцінку: *жеребець 4. перен. ірон. Про фізично міцного, витривалого чоловіка, женолюба, бабія* [9, с. 313]; *лошак 2. перен. молодий, бадьорий, міцний чоловік* [18]; *хтивий і любострасний, як березневий кіт* [20, с. 69]. В англійській мові вказане значення виражається лексемами *ram* “баран”, *stallion* “жеребець”, *dog* “собака”: *ram* “хтивий чоловік, розпусник” [27, р. 134]; *stallion* “альфонс, бабій” [26 (II), р. 426]; *jolly dog* “веселун, бабій” [27, р. 464].

Лексема *бобер* не має яскраво вираженого символічного значення в українській мові і зафіксована в складі антропного порівняння з негативною мотиваційною ознакою ‘безтурботність’ – *живе, як бобер у салі* [23, с. 36].

Опозиційність мотиваційних ознак ‘працьовитість’ / ‘лінощі’ представлена в обох лінгвокультурах, але з певними відмінностями. Так, ‘працьовитість’ маркована еквівалентними одиницями: укр. *роботяца, як бджілка* [20, с. 13]; *Він товкся в саду з ранку й до ночі, як та молода бджола* [6, с. 49]. Бджола в християнській традиції є символом працьовитості, старанності, достатку, святості, порядку, бережливості. Християни часто порівнювали себе з бджолами, а церкву – з вуликом. Існувала легенда про походження бджіл із сліз Ісуса Христа, розпіятого на хресті. Українці називали бджолу “святою”, ніколи не говорили, що вона “здохла”, а лише “померла” (як про людину) [19, с. 9–10] / англ. *As busy as a bee* “зайнятий, як бджілка” [26 (I), р. 113]; укр. *працює як кінь* “про людину, яка тяжко, виснажливо працює” [20, с. 67] / англ. *They earn it (money) like horses* “заробляють гроші, як коні (про людей,

які важко, виснажливо працюють” [20, р. 124]. Частково еквівалентними є укр. *гарує як віл у ярмі*; *гарує як чорний віл*; *гне шию як віл у ярмі* (про працювиту людину) [20, с. 24]; англ. *busy as an ant* “зайнятий, як мурашка” [27, р. 228].

Безеквівалентними є укр. лексема *верблюд* і англ. *beaver* “бобер”. Назву екзотичної для нашого довкілля тварини *верблюд* уживають у складі антропного порівняння з мотиваційною ознакою ‘працьовитість’: *працює як верблюд* (про людину, яка безвідмовно виконує важку роботу) [20, с. 21]. В англійській мові лексему *beaver* “бобер” зафіксовано і як метафору, і як порівняння з позитивною оцінкою: *beaver* “робоча людина, трудівник”; *as busy as a beaver* “зайнятий / заклопотаний, як бобер” [26 (1), р. 112], на відміну від української мови, де відповідною лексемою *бобер* маркована негативна мотиваційна ознака ‘безтурботність’.

На позначення лінивої людини в українській мові використовують зооніми з подвійною оцінною маркованістю. Так, з волем асоціюється і працювита, і ледача людина, що можна пояснити особливостями поведінки цієї тварини (‘міцність’, ‘витривалість’ / ‘впертість’, ‘повільність’) під час виконання господарських робіт: укр. *лінивий як віл* [20, с. 89]. Частково еквівалентним в англійській мові є порівняння *lazy as a donkey* “ледачий, як віслик (про ледачу людину)” [27, р. 124].

Мотиваційна ознака ‘лінощі’ представлена еквівалентними одиницями в обох мовах: укр. *трутень 2. перен. Людина, що живе за чужий рахунок, нероба* [9, с. 816] / *drone* “ледача людина, нероба” [18]; *drone* “дармоїд, нероба” [26, р. 326]; укр. *ледачий, як кіт*; *працює як кіт на печі* ‘ледарює, вилежується’; *примостився як кіт на сонці* [20, с. 69] / англ. *lazy as a cat* [18]. У християнстві кіт ототожнюється з п’ятою, хтивістю і лінню. Кішка представлена в середньовічній геральдиці. “У кішок є розуміння волі, бо кішка не бажає бути ні пійманою, ні ув’язненою. Кішка безжурна й хитра, через це стародавні династії швабів, швейцарців і бургундців зображували її на своїх гербах і вважали символом свободи” [22].

Безеквівалентністю вирізняються укр. *лінивий, як ведмідь*; *заліг, як ведмідь у барлозі* [20, с. 20] та англ. порівняння: *lazy as a cuckoo* “ледачий, як зозуля”, що пояснюється небажанням цього птаха вити гніздо і висиджувати потомство [27, р. 243]; *lazy as a toad at the bottom of a well* “ледачий, наче жаба на дні криниці” [27, р. 236]; *snail* “равлик (про ледачу людину)” [27, р. 232]; *lazy as a polecat* “ледачий, як тхір”, з огляду на звичку тхора спати по двадцять годин на добу [27, р. 249]; *lazy as an owl* “ледачий, як сова”, бо цілий день сова спить, що не характерно для життєдіяльності людини [27, р. 242].

Перебуваючи в тісному зв’язку з системою цінностей, процес метафоризації й порівняння, очевидно, відображає не унікальний психологічний стан людини, а загальну спрямованість норм культури. Припущення, що людина пізнає світ через усвідомлення своєї предметної й мислетвірної діяльності в ньому, дає підстави інтерпретувати антропоцентричні метафори та порівняння як лінгвокультурологічні поняття.

Теоретичні здобутки в статті уточнюють традиційне визначення метафор і порівнянь, передусім як одиниць, у семантиці яких відображено ціннісні та образні стереотипи носіїв української й англійської мов, а також як культурних домінант концептуальної та мовної картин світу будь-якої мови. Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їхнього застосування в зіставно-типологічних дослідженнях з проблем лінгвоаксіологічної семантики, а також у розробках спецкурсів та спецсеминарів з міжкультурної комунікації. Фактичним матеріалом можна скористатися при укладанні словника метафор та порівнянь української й англійської мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель. Поэтика. Риторика / Аристотель. – СПб. : Азбука, 2000. – 347с.
2. Беркинблит М.Б. Построение движения и метафора интеллекта / М.Б. Беркинблит, А.В. Чернавский // Компьютеры и познание: Очерки по когнитологии. – М. : Наука, 1990. – С. 22–41.

3. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию / В. фон. Гумбольдт. – М. : Наука, 1984. – 396 с.
4. Потебня А.А. Мысль и язык / Александр Афанасьевич Потебня. – К. : Синто, 1993. – 192 с.
5. Сэпир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии / Эдвард Сэпир. – М. : Прогресс, Универс, 1993. – 656 с.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

6. Англо-український фразеологічний словник / [ред. К.Т. Баранцев]. – К. : Радянська школа, 1969. – 1052 с.
7. Бидерман Ганс. Энциклопедия символов: [пер. с нем.] / общ. ред. и предисл. И.С. Свеницкая. – М. : Республика, 1996. – 336 с.
8. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях: Космогонічні українські народні погляди та вірування. – К. : Довіра, 1992. – 415 с.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун” 2005. – 1728 с.
10. Картоотека Інституту української мови НАН України.
11. Маковский М.М. Историко-этимологический словарь современного английского языка / М.М. Маковский. – М. : Изд. дом “Диалог”, 2000. – 417 с.
12. Новий тлумачний словник української мови : У 4 т. / [уклад. Василь Яременко, Оксана Сліпушко]. – К. : Аконт, 1999. – Т. 1. – 910 с.; Т. 2. – 911 с.; Т. 3. – 927 с.; Т. 4. – 941 с.
13. Номис М. Українські приказки, прислів'я, і таке інше / [уклад.: М. Номис]. – К. : Либідь, 2004. – 352 с.
14. Прислів'я та приказки: Взаємини між людьми / [упор.: М.М. Пазяк]. К. : Наукова думка, 1991. 440 с.
15. Прислів'я та приказки: Людина. Родинне життя. Риси характеру / [упор.: М.М. Пазяк]. К. : Наукова думка, 1990. 528 с.
16. Прислів'я та приказки: Природа. Господарська діяльність людини / [упор.: М.М. Пазяк]. К. : Наукова думка, 1989. 480 с.
17. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
18. Система Електронних Словників АВВУУ Lingvo: АВВУУ Lingvo x 3.
19. Словник символів культури України / [за заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, М. К. Дмитренка]. – К. : Міленіум, 2002. – 260 с.
20. Словник стійких народних порівнянь / укл. О.С. Юрченко, А.О. Івченко – Харків : Основа, 1993. – 176 с.
21. Словник української мови: В 11 т. – К. : Наук. думка, 1970–1980. – Т. 1. – 799 с.; Т. 2. – 550 с.; Т. 3. – 744 с.; Т. 4. – 840 с.; Т. 5. – 840 с.; Т. 6. – 832 с.; Т. 7. – 723 с.; Т. 8. – 927 с.; Т. 9. – 916 с.; Т. 10. – 658 с.; Т. 11. – 699 с.
22. Український центр. Освітньо-інформаційний ресурс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrcenter.com.
23. Фразеологічний словник української мови: В 2 т. / [укл. В.М. Білоноженко та ін.]; АН України. Ін-т укр. мови. – К. : Наукова думка, 1993. Кн. 1. – 528 с.; Кн. 2. – 980 с.
24. Dictionary Definitions, Sentence Examples, Synonyms and More [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.yourdictionary.com.
25. Dictionary. Encyclopedia and Thesaurus [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.thefreedictionary.com.
26. English-Ukrainian Dictionary / Ed. By M.I. Balla. – К. : “Osvita” Publishing House, 1996. – 752 p. – V. I–II.
27. Thesaurus of Traditional English Metaphors / Ed. by P.R. Wilkson. – L. & N. Y. : Routledge, 1993. – 777 p.

Дата надходження до редакції 12.05.2016